

v leckterém ohledu vedlo k rozdílnému chápání reforem, by jistě bylo třeba ještě lépe vyargumentovat a podložit větším množstvím pramenů. Pro Prahu toto na základě dosavadních znalostí zcela neplatí, protože právě pražská univerzita i polytechnika, byť ta byla zemským ústavem, resp. jejich (často společní) profesori tehdy ještě měli velký zájem o spolupráci a propojenost s centrem (samozřejmě i zde lze najít výjimky – viz Bolzano) a o jednotnou linii vývoje. A platí to i naopak. Inspirace vídeňské polytechniky v době jejího založení tehdy jen pár let reorganizovanou pražskou polytechnikou je zcela zřejmá.

Kniha Jana Surmana v každém případě výrazně posunuje bádání o postavení vysokých škol v 19. a na počátku 20. století, v řadě pohledů je velmi nápaditá a přínosná.

Milada Sekyrková

doi: 10.14712/23365730.2019.27

Soňa Štrbáňová, Bohuslav Raýman. Vědec, vlastenec a Evropan

Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky 1, Praha 2019, 296 s., ISBN 978-80-88018-23-0

I v dějinách vědy existují osobnosti, o kterých se píše stále dokola, a osobnosti, které by si to zasloužily, ale dlouho nenajdou „svého“ iniciačního autora, který je uvede do povědomí. Soňa Štrbáňová vydanou monografií vyplnila jednu z těchto mezer, stala se Raýmanovou biografkou.

Neznamená to, že by se o něm nevědělo, jak dokazuje seznam literatury v knize. Kniha je přesto první ucelenou monografií o profesoru Bohuslavu Raýmanovi (1852–1910), psanou s erudicí a se souhrnným pohledem na dostupné prameny a odbornou literaturu. Ostatně jejich vyhledání, navázání kontaktů s Raýmanovou rodinou, žijící v zahraničí, a přečtení kvanta korespondence, kterou Raýman psal i dostával a která je roztroušena v mnoha fondech, je jednou z velkých zásluh autorky.

Raýman je významným představitelem české vědy 2. poloviny 19. a počátku 20. století, jehož badatelský, pedagogický i organizační přínos vývoji chemie, její výuce a propagaci je nezpochybnitelný.

Narodil se v roce 1852 v Sobotce v rodině soudního úředníka. Po brzké smrti otce se matka s pěti dětmi přestěhovala do Mladé Boleslavi, kde chlapci navštěvovali gymnázium. Bohuslav pak pokračoval ve studiích dva roky na pražské polytechnice na chemickém odboru. Díky podpoře z příbuzenstva – jak právě dohledala Soňa Štrbáňová – mohl strávit další roky v Bonnu u prof. Augusta Kekulého a v Paříži u profesorů Adolfa Wurtze a Charlese Friedela, jedněch z největších kapacit v organické chemii jejich doby. Přestože měl možnost zůstat v zahraničí, kde by díky tomuto základu našel dobré uplatnění, vrátil se Raýman do Prahy. Přednášel nejprve na České vysoké škole technické a poté na filozofické fakultě české Karlo-Ferdinandovy univerzity, kde byl roku 1890 jmenován mimořádným a o sedm let později řádným profesorem organické chemie.

Angažoval se i v mnoha odborných institucích, např. po jejím vzniku působil jako tajemník II. (matematicko-přírodovědné třídy) České akademie věd a umění a od roku 1899 až do své smrti jako generální sekretář celé ČAVU. Jeho velké zásluhy spočívají kromě pedagogického působení a organizačního úsilí na vysokých školách a v akademii zejména v rozvíjení mezinárodních styků. Možná právě proto byl dosud u nás lehce opomíjen,

protože ne každý český badatel je schopen číst cizojazyčnou korespondenci z konce 19. a počátku 20. století.

Kromě toho byly další důvody, proč Raýmanovi nebyla dosud věnována detailní pozornost. Štrbáňová se v textu nebojí prezentovat vedle nezpochybnitelné erudice a přínosu vědě zejména osobní kontroverze, které byly s Raýmanovou osobou spojeny za jeho života. Vedle toho možná k mlčení kolem jeho osoby přispěly i postoje jeho potomků v době kolem 2. světové války, kdy někteří členové Raýmanovy rodiny spolupracovali s nacistickým režimem, což veřejnost nepřehlédla. Tím cennější je monografie, která otevírá nové stránky dějin české vědy.

Autorka čerpala z celé řady pramenů, uložených v knihovnách a ve veřejných archivech, i ze soukromých písemností, dostupných mezi Raýmanovými potomky. Zejména nosnou se ukázala cesta přes rodinu Raýmanova bratra Jana, žijícího na Slovensku a dnes již v několikaleté generaci v Maďarsku. Autorka udělala maximum, co bylo možné. Práce s prameny je přesto bod, kde by mohly být ještě v rámci textu učiněny určité korekce, protože dokumenty jsou leckde spíše citovány a komentovány než kriticky analyzovány.

Práce obsahuje obrovské množství velmi cenných faktů, nové pohledy nejen na Raýmana, ale i na lidi, s nimiž se stýkal, a na instituce, v nichž působil. Kromě vztahů s českými kolegy chemiky, jako byl např. Bohuslav Brauner nebo Emil Votoček, je zmiňován např. vztah s Jaroslavem Vrchlickým, s nímž ho pojila i práce v ČAVU.

Za obrovský přínos knihy z hlediska obsahu je třeba považovat vyhodnocení Raýmanových (a nejen jeho, ale i celkového kontextu) kontaktů se zahraničními kolegy a vůbec se zahraniční vědou. To je nejsilnější stránka autorky, kde je opravdu doma v tom nejlepší slova smyslu. Najdeme tu zasvěcené zasazení do mezinárodního kontextu, vyhodnocení přínosu Raýmana a jeho spolupracovníků atd. Dále je dobře zpracováno Raýmanovo působení v ČAVU, boj proti falešnému vlastenčení, které zejména v přírodních vědách nemělo smysl. Prosazoval myšlenku publikovat ve světových jazycích, které dokládá posun v myšlení některých českých vědců, mezi něž Raýman patřil, v pohledu na potřebu pěstovat vědu nejen v zemském, ale i v mezinárodním kontextu. To mohlo posunout bádání i organizaci vědy na vyšší úroveň na přelomu 19. a 20. století. Tato kapitola je spolu s kapitolou o Rukopisech nejlepší, pokud jde o líčení domácích poměrů.

Raýman předčasně zemřel v roce 1910. Nebyl zcela zapomenut, vzpomínali na něj jeho kolegové i žáci, v Sobotce najdeme pamětní desku na jeho rodném domě i připomenutí na hřbitově. V roce 2010 uspořádala Akademie věd seminář k 100. výročí jeho úmrtí. Přes to všechno je kniha Soni Štrbáňové první kritické a ucelené vyhodnocení Raýmanova významu v domácím a zejména v mezinárodním kontextu.

Milada Sekyrková

doi: 10.14712/23365730.2019.28